γένος» (Πολιτείας 510a). Ὁ νοητὸς κόσμος τῶν ἰδεῶν ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν. Ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος ἀντιπροσωπεύει τὴν γένεσιν. Ὁποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς οὐσίας πρὸς τὴν γένεσιν, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δόξαν· ὁποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς νοήσεως πρὸς τὴν δόξαν, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν πίστιν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς διανοίας πρὸς τὴν εἰκασίαν ἀφ' ἑτέρου. (Πολιτείας 534 ab, Τίμ. 29c «ὅ,τι περ πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια») Σχηματογραφικῶς ἔχομεν ἐκ τούτων τὴν ἑπομένην εἰκόνα.

α') *ὑποκειμενικῶς: νόησις, ἐπιστήμη*				**ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ**			β') *ἀντικειμενικῶς: Ὄν.*	
Νόησις εἰδικῶς, γνῶσις καὶ ἐπιστήμη		Δόξα, (αἴσθημα, ἀντίληψις, παράστασις).		Νοητὸς κόσμος = οὐσία ἀρχὴ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ.			Ὁρατὸς κόσμος = γένεσις ἀρχὴ ὁ φυσικὸς ἥλιος.	
Διάνοια	Νοῦς Ἐπιστήμη	Εἰκασία (εἰκόνες, σκιαί)	Πίστις (αἰσθητά)	Μαθηματικαί, σχέσεις (ἀριθμός) σχῆμα γεωμετρικόν		Ἰδέαι	Εἰκόνες σκιαὶ τῶν ἀντικειμένων	αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα, (ζῶα, φυτὰ κ.λ.π.)
Μαθηματικά	Διαλεκτική = Φιλοσοφία							

γ') *Ἡ φύσις καὶ ἡ ψυχή.*

Ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον, ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν Φύσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, κατὰ διαβάθμισιν τῶν ὄντων ἐννοεῖται, ἀνάλογον πρὸς τὴν διαβάθμισιν τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Δὲν εἶναι ὅμως ἴσος κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν βαθμόν, οὔτε εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τοῦτον. Μεταξὺ τοῦ νοητοῦ τῶν ἰδεῶν κόσμου καὶ τοῦ ὁρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ τοιούτου μεσολαβεῖ ἡ ἐξ ἴσου πρὸς ἀμφοτέρους συγγενής, ψυχή, ἡ ὁποία ὑπάρχει τόσον εἰς τὸν κόσμον ὡς σύνολον, εἰς τὸ Σύμπαν, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς ἄλλα ὄντα, εἰς ὡρισμένον βαθμόν. Ὅπως αἱ ἰδέαι ἀποτελοῦν ἀνωτέραν πραγματικότητα καὶ ὡς οὐσίαι καὶ αἰτίαι τῶν πραγμάτων ἔχουν μεγαλυτέραν σημασίαν καὶ ἀξίαν ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, τὰς παραστάσεις καὶ τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀντικείμενα, οὕτω καὶ ὁ ἀόρατος καὶ νοητὸς τῶν ἰδεῶν

ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της ΚΕΠΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

κόσμος εἶναι ἀνώτερος καὶ ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν καὶ σημασίαν τοῦ ὁρατοῦ καὶ ὑλικοῦ κόσμου. [1]) Ἐκεῖνος εἶναι τὸ «ε ἰ λ ι κ ρ ι ν ἐ ς», οὗτος εἶναι μεῖξις ὄντος καὶ μὴ ὄντος, διότι ὡς γενόμενος,ὡς διατελῶν ἐν διαρκεῖ κινήσει καὶ μεταβολῇ ὑπάρχει καὶ συγχρόνως δὲν ὑπάρχει, εἶναι ὂν καὶ μὴ ὄν. Ἐκεῖνος εἶναι αἰώνιος, ἀγέννητος καὶ ἄφθορος, οὗτος εἶναι προϊὸν γενέσεως καὶ διαρκοῦς μεταβολῆς, εἶναι ἐν χώρῳ μεῖξις ὄντος καὶ μὴ ὄντος, εἶναι ὁ κόσμος τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν κινήσεων εἴτε ἐπὶ γῆς, εἴτε ἐν οὐρανῷ. Ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ νοητοῦ, τοῦ κόσμου τῆς οὐσίας, καὶ διὰ τούτου εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ, ὅπως ἑρμηνεύεται πᾶν συμβαῖνον διὰ τοῦ ὄντος, καὶ πᾶν ἀντικείμενον καὶ φαινόμενον διὰ τῆς ἰδέας καὶ ἐννοίας (Πρβλ. Φαίδ. 96α κ.ἑξ.) Ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν εἶναι τὸ μὲν αἰτία τοῦ ὁρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ, διότι δι' αὐτοῦ ἐγένετο οὗτος,τὸ δὲ σκοπὸς αὐτοῦ, διότι σκοπὸς πάσης γενέσεως εἶναι ἡ οὐσία.

Ἡ ἀντιπαράθεσις καὶ παραλληλία δύο τοιούτων κόσμων ἔφερεν, ὅπως ἦτο φυσικὸν καὶ ὅπως συνέβη ἄλλως τε ὡς πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα, εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξὺ αὐτῶν, πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε τὸν Πλάτωνα παρὰ πολὺ προηγουμένως, εἰς τοὺς διαλόγους «Σοφιστήν», «Παρμενίδην» κλπ. Ἐνῷ δὲ προηγουμένως καὶ διαλεκτικῶς, δὲν κατώρθωσε νὰ λύσῃ αὐτὸ κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον, εἰς τὸν διάλογον «Τ ἰ μ α ι ο ν» λύει ὅλα τὰ τοιαῦτα προβλήματα διὰ τῆς «τ ε λ ε ο λ ο γ ι κ ῆ ς» ἑρμηνείας καὶ διὰ τῆς σ κ ο π ι μ ό τ η τ ο ς τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁρατοῦ κόσμου. Αἱ περὶ τούτου καὶ περὶ Σύμπαντος ἐν γένει θεωρίαι,αἱ ὁποῖαι ἀπασχολοῦν αὐτὸν εἰς προηγουμένους διαλόγους (Φαίδωνα, Πολιτείαν, Φίληβον κλπ.)συγκεντρώνονται τώρα εἰς τὸν Τίμαιον, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν περὶ

---

1. Σημ. Τοιαύτη διάκρισις δύο κόσμων διαφόρων κατὰ σημασίαν καὶ ἀξίαν, δὲν ἐγένετο βεβαίως πρώτην φορὰν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Ἤδη οἱ Πυθαγόρειοι διέκριναν τὸν «κ ό σ μ ο ν» τῶν ἀστέρων καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τάξιν, κανονικότητα καὶ ἁρμονίαν, καὶ ἐχώριζον αὐτὸν ἀπὸ τὴν «ὑπὸ τὴν σελήνην» φύσιν, ἀπὸ τὸν τόπον δηλαδή, ὅπου κατ' αὐτοὺς ὑπάρχει αἰωνία ἀταξία, μεταβολή, ἀστάθεια καὶ ἀτέλεια. Καὶ ὁ Ἀναξαγόρας ἐθαύμαζε τὴν κίνησιν τῶν ἀστέρων καὶ διέκρινε τὴν σκοπιμότητα τοῦ ἐν οὐρανῷ κόσμου. Τόσον ὅμως οἱ Πυθαγόρειοι, ὅσον καὶ ὁ Ἀναξαγόρας περιωρίσθησαν εἰς τὰ κατὰ τὸ «ὁρατὸν» αὐτὸ γένος. Μόνον ὁ Πλάτων ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν σκοπιμότητα αὐτήν, εἰς τὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, τὴν ἐκδήλωσιν ἀνωτέρου, ἀύλου καὶ νοητοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, τὴν ἐκδήλωσιν κ ό σ μ ο υ ο ὐ σ ί ας, εἰς τὸν κ ό σ μ ο ν τ ῆ ς γ ε ν έ σ ε ω ς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Π.Ι
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φύσεως πραγματείαν τοῦ φιλοσόφου. Ἄξιον δὲ σημειώσεως διὰ τὴν κατεύθυνσιν, ἣν τηρεῖ ἡ ἔρευνα εἰς τὸν διάλογον αὐτόν, εἶναι καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν τίθεται τὸ ζήτημα τῆς φύσεως καὶ τοῦ ὁρατοῦ κόσμου. Ὅπως καὶ ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ διαλόγου Τιμαίου εἴδομεν, προηγεῖται ἀνακεφαλαίωσις τῆς Πολιτείας καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παρὰ τοῦ Κριτίου περιγραφὴν τῆς παλαιοτάτης Ἀτλαντίδος ὡς ὁμοιοτάτης πρὸς τὴν περιγραφεῖσαν Πολιτείαν, ἕπεται δὲ ἡ περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου ὅλου καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνακοίνωσις τοῦ Πυθαγορικοῦ φιλοσόφου καὶ φυσιοδίφου Τιμαίου, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀποδειχθῇ ὡς καὶ παρὰ τῆς φύσεως ἐπιβαλλομένη ἡ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πολιτείας διάταξις καὶ διευθέτησις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἐντεῦθεν καθίσταται φανερὸν ὅτι ὁ Πλάτων φροντίζει νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῷ Σύμπαντι ἁρμονίαν καὶ τάξιν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τοὺς ἠθικοὺς ἐν γένει ὅρους τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἀτομικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, οὕτω δὲ ἠθικοποιεῖ τὴν φύσιν ὁλόκληρον διὰ νὰ καταστήσῃ ἀναγκαίαν τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Καὶ ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία τῆς φύσεως βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν γραμμήν, ἣν εἶχον χαράξει οἱ παλαιότεροι φυσιοφιλόσοφοι καὶ οἱ ἀτομισταί. Αἱ μηχανικαὶ ἑρμηνεῖαι καὶ ἡ ἐκ κατωτέρων ὄντων καὶ στοιχείων παραγωγὴ διὰ συνθέσεως κλπ. τοῦ κόσμου ὅλου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιήσουν τὸν Πλάτωνα, ὅστις ἐζήτει τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν εἰς πάσας τὰς σχέσεις, εἰς τὰς συνθέσεις καὶ ἀλληλουχίας τοῦ κόσμου· Ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀποτελεῖ σύνολον περιέχον τὰ λοιπὰ ὄντα κατὰ τάξιν καὶ ἁρμονίαν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλώνουν ἐκτέλεσιν σχεδίου καὶ ἐπιδίωξιν ὡρισμένου σκοποῦ. Κόσμος καὶ οὐρανὸς μὲ τὸ σφαιρικόν των σχῆμα καὶ τὰς περιστροφικὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων, γένεσις καὶ φθορὰ ἐπὶ τῆς γῆς, κινήσεις καὶ μεταβολαὶ τοιαῦται, δὲν εἶναι δυνατόν, κατ' αὐτόν, νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ γίνωνται ἄνευ λόγου καὶ ἄνευ σκοποῦ. Ἂν δὲ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ σκοπὸν δὲν ἐξετάζουν καὶ δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν αἱ ὑλιστικαὶ καὶ μηχανικαὶ θεωρίαι, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον ζήτημα.

Ὡς γενόμενος λοιπὸν καὶ ἐν διαρκεῖ κινήσει καὶ μεταβολῇ διατελῶν ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς οὗτος κόσμος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, φέρει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν παραδοχὴν λόγου καὶ αἰτίας τῆς γενέσεώς του. Τὴν αἰτίαν αὐτὴν ὅμως δὲν ἀνακαλύπτομεν εἰς τὴν ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦσαν διαρκῆ κίνησιν καὶ εἰς τὰς μεταβολάς.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ἀλλ' ἡ παρατήρησις καὶ ἐμβάθυνσις εἰς τὰς σχέσεις καὶ καταστάσεις τόσον τῶν μερικῶν πραγμάτων ὅσον καὶ τοῦ συνόλου, φέρει πρὸ ἡμῶν τὴν εἰκόνα ἀπαραμίλλου τελειότητος καὶ ὡραιότητος. Ἐπειδὴ δὲ τέλειον καὶ ὡραῖον δὲν εἶναι ἡ ὕλη καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ εἰς τὰς διαμορφώσεις ταύτης ἰδέα, διὰ τοῦτο εἵμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ κόσμος καὶ ἡ φύσις ὅλη, ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις μιᾶς ἰδέας καὶ ἀρχῆς πνευματικῆς, καὶ ὅτι εἰς ταύτας ὀφείλουν τὴν γένεσιν καὶ τὴν ὑπαρξίν των. Εἶναι λοιπὸν ὁ κόσμος «εἰκών τινος» καὶ μάλιστα εἰκὼν τοῦ «κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος», διότι τοῦτο μόνον εἶναι πράγματι «καλὸν καὶ ἀγαθόν» (Τίμ. 28a–29d»). Περιλαμβάνων ὅλα τὰ ὄντα, «τὰ θνητὰ καὶ ἀθάνατα ζῶα» καὶ συμπεπληρωμένος ὅπως εἶναι, ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτόν «ζῶον ὁρατὸν τὰ ὁρατὰ περιέχον» καὶ εἶναι «εἰκὼν τοῦ νοητοῦ Θεὸς αἰσθητός, μέγιστος καὶ ἄριστος κάλλιστός τε καὶ τελεώτατος...» (Τίμ. 92ce). Ὁ ἄνθρωπος, λόγῳ τῆς φύσεώς του, ἀδυνατεῖ νὰ καθορίσῃ καὶ νὰ παραστήσῃ ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ κόσμου καὶ σύμπαντος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ σκέψεις καὶ οἱ λόγοι εἶναι κατ' ἀνάγκην συγγενεῖς τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων εἶναι «ἐξηγηταί», διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν κατὰ πιθανότητα καὶ κατὰ τὸν «εἰκότα μῦθον» νὰ ἐξιστορηθοῦν ὅπωσδήποτε τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως. Τοιουτοτρόπως ἀπαλλάσσων ἑαυτὸν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ τὰ κατὰ τὸν κόσμον διαλεκτικῶς ὅλως, ὅπως ἔκαμε διὰ τὰς ἰδέας, προχωρεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν γένεσιν καὶ δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως, ὄχι ἐπαναλαμβάνων ὅσα ἡ Μυθολογία σχετικῶς περιέγραφεν, ἀλλὰ δίδων εἰς τὴν ἰδεοθεωρίαν του μᾶλλον τόνον μυθολογικόν. Τοῦτο, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μόνον ἦτο δυνατὸν ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ νὰ λάβῃ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν εἰς τὸ χάος καὶ διὰ νὰ πλάσῃ τὸν κόσμον διαμορφώνουσα αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν.

Ἡ τελεολογικὴ ἀντίληψις καὶ ἑρμηνεία ἐπέβαλλε τὴν παραδοχὴν ἑνὸς δημιουργοῦ, δημιουργοῦντος τὸν ὑλικὸν καὶ ὁρατὸν κόσμον ἐξ αἰτίας τινος καὶ πρὸς ὡρισμένον σκοπόν. Ὡς αἰτίαν λοιπὸν λαμβάνει ὁ Πλάτων τὴν ἀνωτάτην τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν καὶ ὡς σκοπὸν τῆς δημιουργίας θέτει τὴν πραγματοποίησιν τῶν προθέσεων τῆς ἀγαθότητος αὐτῆς. Ἀλλ' ἔπρεπεν ἐκ τοῦ μηδενὸς νὰ δημιουργηθῇ ὁ κόσμος; Ἐὰν τοιοῦτόν τι παρεδέχετο ὁ Πλάτων, φυσικὸν θὰ ἦτο βεβαίως νὰ λάβῃ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.ΕΠ.Κ.Τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μορφὴν ὅλως δογματικὴν καὶ μυθολογικὴν ἡ περὶ φύσεως φιλοσοφία του καὶ τοιοῦτόν τι δὲν ἤθελεν ἐν πάσῃ περιπτώσει. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, πρὸς τὰς εἰρημένας τελεολογικὰς ὑποθέσεις συνδυάζει καὶ μηχανικάς. Πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δημιουργοῦ, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, συνδυάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ μέσου, τῆς ὕλης δηλαδὴ ἐξ ἧς ἔπλασεν ὁ δημιουργὸς τὸν κόσμον, τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως καὶ τὴν τῆς μετὰ τὴν δημιουργίαν διαμορφώσεως καὶ ἐξελίξεως.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Δ η μ ι ο υ ρ γ ὸ ς[1]) (Τιμ. 28a) ἀγαθὸς ὢν καὶ θέλων νὰ μεταδώσῃ τὴν ἀγαθότητα καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἐπλήρου τὸν χῶρον καὶ ἐκινεῖτο «πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως», ἐπέβαλε τάξιν καὶ ἁρμονίαν καὶ διεμόρφωσεν ὅ,τι ἦτο ἄμορφον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἔργον τοῦ ἀγαθοῦ δὲν εἶναι δυνατόν, παρὰ νὰ εἶναι κάλλιστον, κάλλιστον δὲ καὶ ἄριστον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει νοῦν, διὰ τοῦτο ἐνέθεσε καὶ νοῦν ὁ Πλάστης εἰς τὸν παρ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα κόσμον, διὰ ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔπλασε διὰ μείξεως, καθὼς θὰ ἴδωμεν, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ νοῦς ἄϋλος καὶ ἀόρατος εἰς αἰσθητὸν καὶ ὑλικὸν σῶμα. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος ἐπὶ τῇ βάσει καὶ καθ' ὑπόδειγμα τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, «κάλλιστος» «ζῶον ἔμψυχον, ἔννουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν», ὕπαρξις συνολικὴ ζῶσα καὶ περιλαμβάνουσα ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα καὶ τοὺς ἀνθρώπους (Τιμ. 30 cd, Πρβλ. Σοφιστ. 248e–249a καὶ Φίληβ. 28d κ.ἑξ.) Ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς αὐτὸς κόσμος εἶναι ὡς πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸν «ο ὐ ρ α ν ό ν», μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ (τὸ Σύμπαν). Ἐπλάσθη σ φ α ι ρ ι κ ὸ ς καὶ λ ε ῖ ο ς ἔξωθεν, καὶ ἐκανονίσθη ὥστε νὰ κινῆται κυκλικῶς (Τιμ.32c–34a), διότι ἡ τοιαύτη κυκλικὴ καὶ περιστροφικὴ κίνησις εἶναι οἰκεία μᾶλλον πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν

1. Σημ. Ἡ ἔννοια τοῦ Δημιουργοῦ παρὰ Πλάτωνι ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον διαφόρων συζητήσεων. Ἄλλοι παραδέχονται αὐτὴν ὡς προσωποποίησιν τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, ἄλλοι διακρίνουσιν αὐτὴν ταύτης, καὶ ἄλλοι πάλιν θεωροῦν τὴν ἔννοιαν τοῦ Δημιουργοῦ ἁπλῶς «βοηθητικήν», ἄνευ ἰδεώδους καὶ μεταφυσικῆς σημασίας. Χωρὶς νὰ ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὰς τοιαύτας ἀντιλήψεις, διατυπώνομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ Πλάτων, ὅπως φαίνεται καὶ εἰς τοὺς διαλόγους: Τίμαιον 28 c 37c, Πολιτικὸν 269d, 280a, 273b, Σοφιστὴν 265c, Πολιτείαν 509b, 596bc κλπ., δίδει εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ὄντως μεταφυσικὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν καὶ–ὅπως τοὐλάχιστον ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ–ταυτίζει αὐτὴν πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία ὅπως δήποτε ἔπρεπε νὰ λάβῃ δυναμικὴν σημασίαν διὰ νὰ πλασθῇ δι' αὐτῆς ὁ κόσμος.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΟΙΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της ΚΕΤΑΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φρόνησιν (Τιμ. 34a). Ἡ δημιουργία ἕως ἐδὼ παρουσιάζεται διπλῆ ὡς δημιουργία ψυχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ὡς δημιουργία ἀφ' ἑτέρου τοῦ κοσμικοῦ ταύτης σώματος, ἢ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ Σύμπαντος. Τοῦτο ἐπλάσθη τέλειον «κατὰ τὸ δυνατὸν» (Τίμ. 30a, 42e), ἀλλ' ὄχι ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ αὐτὸ καθὼς καὶ ἡ ἡ ψυχή. Αὕτη ἐγένετο διὰ μείξεως ὄντος καὶ μὴ ὄντος καὶ ὁ κόσμος ἐπλάσθη, ἀφοῦ ὁ Θεὸς «πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας...». Τὸ πρὸ τῆς δημιουργίας «ὁρατὸν» αὐτό, τὸ «κινούμενον πλημμελῶς», τὸ «ἄμορφον», τὸ προωρισμένον νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίδρασιν κατ' ἀνάγκην, εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ὕλη, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Πλάτωνα (Τίμ. 46c κ.ἑξ.) ἔπρεπε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας ὡς «συναίτιον». Ἡ ἐνέργεια καὶ ἐπίδρασις τοῦ θείου νοὸς προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην καὶ ἀντικείμενον, τὸ αἴτιον καὶ συναίτιον. Τὴν τοιαύτην πρωταρχικὴν ὕλην ὀνομάζει ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογον Πολιτικὸν (269d) «φύσιν σώματος» καὶ εἰς τὸν Τίμαιον (49a) «πάσης γενέσεως ὑποδοχήν.. οἷον τιθήνην», τροφὸν δηλαδή, ἢ μητέρα πάσης γενέσεως. Ὁποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς κοινῆς ὕλης πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὸ σχῆμα, τοῦ χρυσοῦ λ.χ. πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ἐκ τούτου πραγμάτων, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῆς πρωταρχικῆς ὕλης πρὸς τὴν κοινὴν τοιαύτην (Τίμ.50a κ.ἑξ.) Τοιουτοτρόπως «ἡ ἀρχὴ τοῦ παντὸς», κατὰ τὸν Πλάτωνα, φέρει εἰς τὴν παραδοχὴν τριῶν παραγόντων: 1) τοῦ «νοητοῦ καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὄντος», ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον καὶ παράδειγμα τῶν γενομένων, 2) τοῦ γενομένου καὶ «μιμήματος», τοῦ ὁρατοῦ δηλαδὴ καὶ γένεσιν ἔχοντος, καὶ 3) τοῦ «ἐν ᾧ γίγνεται» ἢ ἐγένετο τὸ γιγνόμενον, τοῦ παράγοντος, ὅστις χαρακτηρίζεται ὡς πάσης γενέσεως ὑποδοχή, ὡς μήτηρ, ὡς «τιθήνη» κλπ. Τὸ νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὄν, αἱ ἰδέαι δηλαδὴ ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ πάσης γενέσεως ὑποδοχή, ἡ ἀρχικὴ ὕλη, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ὅπως ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ. Ἐξ αὐτῶν τῶν δύο ἐγεννήθη τὸ ἕτερον εἶδος, ὁ ὁρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος. Μεταξὺ τοῦ νοητοῦ γένους τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς πρωταρχικῆς ὕλης ὑπάρχει ὁμοιότης τις κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀμφότεραι εἶναι ἀόρατοι καὶ δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις. Διαφέρει ὅμως παρὰ πολὺ ἡ πρωταρχικὴ ὕλη ἀπὸ τὰς ἰδέας, διότι δὲν καθίσταται ἀντιληπτὴ διὰ τῆς νοήσεως, ἀλλὰ διά τινος ἀφαιρέσεως καὶ παραστάσεως σχηματιζομένης ἄνευ μεσολαβήσεως τῶν αἰσθημάτων. Εἶναι διὰ τοῦτο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚΟΥΡΗΣ ΤΟΥΣΕΑΝΤΑΝΟΣ ΕΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

«μόλις ἀντικείμενον πίστεως» καὶ ὑπόθεσις ἀναγκαία, διότι τὸ ἐπιδρῶν καὶ κινοῦν πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ τι τὸ δεχόμενον τὴν ἐπίδρασιν καὶ κινούμενον. Εἶναι τὸ ἄπειρον, ἡ «ἀνάγκη» ὅπου τίθεται πέρας διὰ τῆς διαμορφώσεως καὶ διατάξεως. Δὲν εἶναι «μήτε γῆ, μήτε ἀήρ, μήτε πῦρ, μήτε ὕδωρ»,... εἶναι «ἀνόρατον εἶδος τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές, μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατά πῃ τοῦ νοητοῦ καὶ δυσαλωτότατον». Εἶναι «τὸ γένος... τὸ τῆς χώρας [1]) ἀεί, φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἕδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, αὐτὸ δὲ μετ' ἀναισθησίας ἁπτὸν λογισμῷ τινι νόθῳ μόγις πιστόν, πρὸς ὃ δὴ καὶ ὀνειροπολοῦμεν βλέποντες ἀναγκαῖον εἶναί που τὸ ὂν ἅπαν ἔν τινι τόπῳ καὶ κατέχον χώραν τινα, τὸ δὲ μήτ' ἐν γῇ μήτε που κατ' οὐρανὸν οὐδὲν εἶναι...» (Τίμ. 52ae). Ἡ πρωταρχικὴ αὐτὴ ὕλη, ἡ «τῆς γενέσεως τιθήνη» «ὑγραινομένη καὶ θερμαινομένη καὶ λαμβάνουσα τὰς μορφὰς γῆς καὶ ἀέρος», εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ κίνησιν προκαλοῦσαν διαρκῶς ἄλλας κινήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐχωρίζοντο τὰ πυκνὰ καὶ βαρέα αὐτῆς μέρη ἀπὸ τὰ ἀραιὰ καὶ ἐλαφρά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ προηγουμένως παρὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἀναγνωρισθέντα στοιχεῖα «πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ καὶ γῆ», παρουσιάζονται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς Πλατωνικῆς κοσμογονίας. Εἰς τὴν Ἐπινομίδα (981 be) ἀναφέρεται καὶ πέμπτον στοιχεῖον, ὁ αἰθήρ. Ἐν ἀρχῇ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ παρουσίαζον ἀνωμαλίαν καὶ «πάντα ταῦτ' εἶχεν ἀναλόγως καὶ ἀμέτρως.» Ἡ ἐπέμβασις τοῦ δημιουργοῦ διεμόρφωσε τὰ τοιαῦτα στοιχεῖα καὶ ἐκανόνισε τὰς σχέσεις αὐτῶν «εἴδεσί τε καὶ ἀριθμοῖς». Τοιουτοτρόπως ἐτέθησαν παρὰ τοῦ κοσμοδημιουργοῦ ἡ ἀρχὴ καὶ οἱ ὅροι

1. Σημ. Ὁ Πλάτων δὲν ὁρίζει σαφέστερον τὴν πρωταρχικὴν αὐτὴν ὕλην, τοῦτο δὲ καθὼς καὶ οἱ διάφοροι χαρακτηρισμοὶ αὐτῆς: ὡς «δεικτικῆς», ὡς «παντελοῦς» κλπ. συνετέλεσαν ὥστε νὰ ταυτίζηται παρὰ πολλῶν (Boeckh, Zeller, V. Windelband, Natorp κ. ἄ.) πρὸς τὸν κενὸν χῶρον. Καὶ ναὶ μὲν ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων περὶ ὄντος «τοῦ τῆς χώρας» κλπ., ἀλλὰ εἰς ὅσα ἀναφέρει περὶ ἀναπνοῆς (Τίμ.79b–80c) καὶ εἰς ὅσα λέγει περὶ τῆς «ταῦ παντὸς περιόδου», ἡ ὁποία περισφίγγει κλπ. ὥστε νὰ μὴ μείνῃ «κενὴ χώρα οὐδεμία» (Τίμ. 58a), φαίνεται ὅτι ἀποκρούει τὴν ἔννοιαν κενοῦ τινος χώρου. Ὅσα περὶ «διακένων» ἀναφέρει (Τίμ.58b, 60e, 61ab) ὁ Deichmann ἀποδίδει εἰς τὰς ὡρισμένας μορφάς. Ἕτερος δὲ συγγραφεύς, ὁ Dümmler, προσπαθεῖ νὰ ἀπδείξῃ ὅτι ἀδύνατον ὁ Πλάτων νὰ ἐφαντάζετο τὸν σχηματισμὸν στοιχείων (πυρός, ἀέρος κλπ.) καὶ τριγώνων ἐκ κενοῦ τινος Καθ' ἡμᾶς, ὁ Πλάτων ὁπωσδήποτε δὲν ἐταύτιζε τὴν ἀρχικὴν ὕλην πρὸς κενὸν χῶρον.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τῆς μηχανικῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως. Διὰ νὰ ἀποδείξῃ καὶ παραστήσῃ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν εἰρημένων τεσσάρων στοιχείων, ὁ Πλάτων καταφεύγει εἰς διάφορα ἐπιχειρήματα καὶ εἰς περιέργους καὶ ἰδιοτρόπους μαθηματικὰς θεωρίας: Τὸ π ῦ ρ εἶναι ἀναγκαῖον διὰ νὰ εἶναι ὁρατὸς ὁ κόσμος. Ἡ γ ῆ ὡς στοιχεῖον καθιστᾷ αὐτὸν αἰσθητὸν καὶ ἁπτόν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πῦρ καὶ ἡ γῆ πρέπει νὰ διατελοῦν εἰς σχέσιν πρὸς ἄλληλα λόγῳ τῆς συνεργείας των, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μέσον τι μεταξὺ αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ σώματα ἔχουν τ ρ ε ῖ ς δ ι α σ τ ά σ ε ι ς καὶ μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ ὑπάρχουν δύο ἄλλα ἀκόμη ὡς μεσολαβοῦντα. Ὅπως δηλαδὴ δύο ἀριθμοὶ εἰς τὸ τετράγωνον ἔχουν μεταξύ των ἕνα ἄλλον ἀριθμὸν ἀνάλογον, (λ.χ.ὁ $2\times2=4$ καὶ ὁ $3\times3=9$ ἔχουν ἀνάλογον τὸν $2\times3=6$, ἢ ἄλλως, ὁ α^2 καὶ ὁ β^2 ἔχουν ἀνάλογον τὸν $\alpha\beta$, δηλαδή: $\frac{\alpha^2}{\alpha\beta}=\frac{\alpha\beta}{\beta^2}$) οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν εἰς τρίτην «δύναμιν» (κῦβον) ἀριθμῶν, τῶν δηλούντων τρεῖς διαστάσεις, πρέπει πάντοτε νὰ ὑπάρχουν ἀνάλογοι δύο πλήρεις ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξύ των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς πρὸς τοὺς εἰς τὴν τρίτην δύναμιν (κῦβον) ἀριθμοὺς νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴν σχέσιν (π.χ. οἱ ἀριθμοὶ $2\times2\times2=8$ καὶ $3\times3\times3=27$ πρέπει νὰ ἔχουν ἀναλόγους τοὺς ἀριθμοὺς $2\times2\times3=12$ καὶ $2\times3\times3=18$, δηλαδὴ $8:12=12:18=18:27$, ἢ ἄλλως $\frac{\alpha^3}{\alpha^2\beta}=\frac{\alpha^2\beta}{\alpha\beta^2}=\frac{\alpha\beta^2}{\beta^3}$). Ἑπομένως μεταξὺ τῶν στοιχείων: πυρὸς καὶ γῆς πρέπει νὰ μεσολαβοῦν συνδετικῶς δύο ἀκόμη στοιχεῖα παρουσιάζοντα αὐτὰς τὰς σχέσεις καὶ ἀναλογίας. Τοιαῦτα στοιχεῖα εἶναι ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ, διότι αἱ διαμορφώσεις καὶ μεταβολαὶ τῶν δύο πρώτων ἀποδίδουν τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα. (Τίμ. 51b-c). Ἔχομεν λοιπὸν τέσσαρα στοιχεῖα: πῦρ, ἀέρα, ὕδωρ καὶ γῆν. Ὁποία εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ πυρὸς καὶ ἀέρος, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ μεταξὺ ὕδατος καὶ γῆς. (Τιμ. 31b—32c). Ὀπισθοβατικῶς: γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ, παριστάνουν τοὺς διαφόρους βαθμοὺς εὐκινησίας ἀπὸ τοῦ κατωτάτου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου. Ἡ διὰ διαμορφώσεως τῆς πρωταρχικῆς ὕλης παραγωγὴ τῶν στοιχείων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὁ Πλάτων δὲν παραδέχεται ὡς ἁπλᾶ καὶ ἀμετάβλητα καθ' ἑαυτὰ (Τιμ. 48bc), λαμβάνει χώραν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, μαθηματικῶς καὶ διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων. Τὸ πῦρ δηλαδή, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ γῆ σχηματίζονται ἓν ἕκαστον ἐκ μορίων, ἅτινα ἔχουν διαμορφωθῇ συμφώνως πρὸς τὰ τέσσαρα κανονικὰ στερεὰ σώματα, τῶν ὁποίων αἱ πλευρικαὶ ἐπιφάνειαι δύ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ. Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νανται νὰ ἀναλυθοῦν εἰς ὀρθογώνια τρίγωνα. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα σώματα εἶναι τὸ τετράεδρον, τὸ ὀκτάεδρον, τὸ εἰκοσάεδρον, ἅτινα περιορίζονται ἀπὸ ἰσοσκελῆ τρίγωνα, ὧν ἕκαστον πάλιν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓξ ὀρθογώνια τρίγωνα μὲ ὑποτείνουσαν διπλασίαν τῆς μικροτέρας καθέτου, καὶ ὁ κῦβος, τοῦ ὁποίου αἱ πλευρικαὶ ἐπιφάνειαι εἶναι τετράγωνα ἀποτελούμενα ἐκ τεσσάρων ὀρθογωνίων καὶ ἰσοσκελῶν τριγώνων, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν τὸν Πυθαγόρειον Φιλόλαον, θεωρεῖ τὸ μὲν πῦρ τετράεδρον, τὸν δὲ ἀέρα ὀκτάεδρον, τὸ ὕδωρ εἰκοσάεδρον καὶ τὴν γῆν ἀποτελουμένην ἐκ κυβικῶν μορίων. Τοῦ πέμπτου εἴδους κανονικοῦ σώματος, τοῦ δωδεκαέδρου, ὅπερ θὰ ἀντεπροσώπευε τὸν αἰθέρα, δὲν κάμνει χρῆσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ ὁ Πλάτων. Ἀναφέρει τοῦτο εἰς τὴν παρὰ Θεοῦ διάταξιν καὶ διακόσμησιν τοῦ σύμπαντος (Τιμ. 55 cd). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ διαμορφώσεως τῆς πρωταρχικῆς ὕλης εἰς τὰ εἰρημένα τέσσαρα στοιχεῖα, ἦλθεν εἰς φῶς ὁ ὑλικὸς κόσμος καὶ ἐπλάσθη μὲ σχῆμα σφαιρικὸν «τὸ πρέπον καὶ συγγενές», «τὸ περιειληφὸς ἐν αὑτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα (Τιμ. 33 b, 34b). Εἰς τὸ μέσον τοῦ σφαιροειδοῦς αὐτοῦ κόσμου ὁ Πλάστης ἔθεσε ψυχήν, τὴν ὁποίαν ἐξέτεινεν εἰς ὅλον τὸ κοσμικὸν σῶμα καὶ ἔξωθεν περιεκάλυψεν αὐτὸ μὲ αὐτήν, διότι ἤθελε τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ ἔχοντα νοῦν, νοῦς δὲ ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ εἰς σῶμα ἄνευ ψυχῆς.

Τὴν κοσμοψυχὴν αὐτὴν ἔπλασεν ὁ δημιουργὸς πρὸ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, «ὡς δεσπότιν καὶ ἄρξουσαν ἀρξομένου», διὰ διπλῆς τινος μείξεως: Κατὰ πρῶτον ἀνέμειξεν «τὴν ἀμέριστον καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχουσαν οὐσίαν» πρὸς τὴν «μεριστήν», καὶ ἐκ τῶν δύο αὐτῶν ἐσχημάτισεν ἓν τρίτον εἶδος οὐσίας μεικτῆς. Ἔπειτα δι' ἀναμείξεως καὶ συγχωνεύσεως καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν οὐσιῶν ἐσχημάτισεν ἓν εἶδος, τὸ ὁποῖον ἐχώρισεν εἰς «μοίρας ὅσας προσῆκε κατὰ τρόπον ὥστε ἑκάστη ἀπὸ τὰς μοίρας αὐτὰς νὰ περιέχῃ ἀνάλογον μέρος τοῦ «ταὐτοῦ» καὶ ἀναλλοιώτου (τῆς ἰδέας δηλαδή), «τοῦ θατέρου» καὶ μεταβαλλομένου, τῆς ὕλης, καὶ τέλος «τῆς οὐσίας», τῆς ἀναμείκτου. [1]) Αἱ μοῖραι

1. Σημ. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων προκειμένου περὶ δημιουργίας τῆς κοσμοψυχῆς κάμνει χρῆσιν ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας ἐξήτασε καὶ ἐσχημάτισεν εἰς τοὺς διαλόγους Σοφιστὴν καὶ εἰς τὸν Φίληβον. Ἡ ἀμέριστος καὶ ἡ μεριστὴ οὐσία ἐν τῷ Τιμαίῳ συμπίπτουν πρὸς τὰς κατηγορίας τῆς ταυτότητος καὶ τῆς διαφορᾶς ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ πρὸς τὰς ἐν τῷ Φιλή-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

αὗται ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ συστήματος, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ὁ τοιοῦτος χωρισμὸς τῆς ἀναμείκτου οὐσίας ἐγένετο εἰς δύο κύκλους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν εἷς εἶναι τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ταὐτόν, ὁ δὲ ἕτερος τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ἕτερον καὶ διάφορον τῆς στάσεως, μόλονότι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς κοσμοψυχῆς ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα τῆς μείξεως. Ἐκ τῶν κύκλων αὐτῶν πάλιν ὁ μὲν πρῶτος μένει ἀδιαίρετος, ἐνῷ ὁ δεύτερος χωρίζεται εἰς ἑπτὰ μέρη, δηλαδὴ εἰς τὰς τροχιὰς τῶν πλανητῶν, σελήνης, ἡλίου, κλπ. Ἡ τοιαύτη περιγραφὴ τῆς δημιουργίας τῆς κοσμοψυχῆς εἶναι μῦθος βεβαίως, ἀλλ' ὑπὸ τὸν μῦθον αὐτὸν ὑπάρχουν καὶ ἐπιστημονικαὶ καθαρῶς ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα ὡς ἑξῆς: Ὁ Πλάτων ἔχει σχηματίσει τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ κόσμος ὡς σύνολον εἶναι ἔμψυχος καὶ ἔχει νοῦν. Εἰς τὴν πεποίθησιν αὐτὴν ἔφερεν αὐτόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὰς σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παρατήρησις τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἂν ὁ κόσμος, ὡς πλασθεὶς παρὰ τοῦ τελειοτάτου ὄντος πρέπει νὰ εἶναι τέλειος, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ περιέχῃ νοῦν καὶ ψυχὴν τελειοτάτην (Τιμ. 30a κ.ἑξ. 37a, 92e, Φίληβ. 30a d), διότι μόνον τὸ «ἔννουν» καὶ ἔμψυχον εἶναι τέλειον. Ἐπειδὴ τὸ κινούμενον ἕπεται, καὶ προηγεῖται τὸ κινοῦν ὡς ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τὸ δὲ σῶμα κινεῖται παρὰ τῆς ψυχῆς ὡς κινούσης αὐτὸ καὶ ἑαυτήν, διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ προηγεῖται καὶ προϋπάρχει τοῦ σώματος. Ἐπίσης καὶ ὁ νοῦς πρέπει νὰ προϋπάρχῃ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον συνήθως καλεῖται φύσις, διότι ἄνευ ἐκείνου ἀδύνατον αὕτη νὰ διαμορφωθῇ καὶ κανονισθῇ σκοπίμως καὶ ἁρμονικῶς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εἰς τὸν κόσμον ὡς σύνολον τὸ πρότερον καὶ τὸ ἄρχον πρέπει νὰ εἶναι ψυχή, τὸ δ' ὕστερον καὶ ἀρχόμενον εἶναι ἡ ὕλη, τὸ σῶμα. (Νόμ.

βῳ ἐννοίας πέρατος καὶ ἀπείρου. Ὅπως δ' εἰς τὸν Σοφιστὴν (254d) τὸ ὂν ἑρμηνεύεται ὡς στάσις καὶ ὡς κίνησις συγχρόνως, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ οὐσία παρουσιάζεται ὡς μεῖξις τοῦ «ταὐτοῦ» καὶ τοῦ «ἑτέρου». Εἰς τὸν Φίληβον ἡ ἔννοια τῆς μείξεως λαμβάνει ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα. Ὅ,τι πρόκειται νὰ ἔχῃ ἀξίαν πρέπει νὰ προέρχηται ἐκ μείξεως.

Ἡ ἔννοια τῆς κοσμοψυχῆς παρουσιάζεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν διάλογον Φίληβον (30a), οὕτω δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ ὑποτίθεται ὡς γνωστή. Διὰ τῆς τοιαύτης χημικῆς, τρόπον τινα, συνθέσεως τῆς κοσμοψυχῆς ὁ Πλάτων θέλει προφανῶς νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν μέσην αὐτῆς θέσιν καὶ κοινωνίαν μεταξὺ ἰδεῶν καὶ ὁρατοῦ κόσμου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο. ΠΕΤΣΙΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ
Ε.Υ.Δ τηρ. Ι.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

891e–896e, Πρβλ. Φαίδρ. 245e Τίμ.34b). Ἡ κοσμοψυχὴ εἶναι τελειοτέρα καὶ ἀνωτέρα, ἑπομένως μᾶλλον ἔννους, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διότι καὶ τὰ λοιπὰ συστατικὰ (στοιχεῖα) κατ' οὐσίαν, ἀναλογίαν καὶ κατὰ τὰς σχέσεις των, εἶναι τελειότερα καὶ πολὺ ἀνώτερα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος(Φίληβ.29a κ.ἑξ.) Μὲ μίαν λέξιν, ἡ ψυχὴ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἀναγκαία ὑπόθεσις διὰ τὸν Πλάτωνα, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ψυχῆς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοικήσῃ νοῦς εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον, διότι μόνον διὰ ψυχῆς εἶναι δυνατὴ ἡ μεταξὺ ἰδεῶν καὶ φαινομένων σχέσις, καὶ διότι τέλος αὐτὴ εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀρχὴ πάσης κανονικῆς κινήσεως καὶ διαμορφώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ πηγὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς γνώσεως. Δυνάμει τῆς ὡς ἀνωτέρω μείξεώς της ἡ ψυχὴ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ καὶ διαγιγνώσκῃ τὸ ἀμέριστον, τὸ μεριστὸν καὶ τὴν ἐξ ἀμφοτέρων τούτων τρίτην οὐσίαν. Τοιαύτη δὲ μεῖξις καὶ συγχώνευσις ταὐτοῦ καὶ θἀτέρου, παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν κόσμον ὅλον, καὶ εἰς τὴν κίνησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἂν εἰς τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ἐπικρατῇ μᾶλλον τὸ ταὐτὸν καὶ ὁμοιόμορφον, εἰς δὲ τοὺς πλανήτας ἡ κίνησις καὶ τὸ ἕτερον, ἢ διάφορον, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἐπικρατεῖ πράγματι τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον στοιχεῖον μείξεως.

Ἡ εἰς «μ ο ί ρ α ς», δηλαδὴ συμφώνως πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ ἁρμονικοῦ καὶ ἀστρονομικοῦ συστήματος, ἀνάλογος διαίρεσις τῆς ψυχῆς, γίνεται καθ' ὅλως μαθηματικὸν τρόπον καὶ ὑπολογισμόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι ἡ ψυχὴ περιλαμβάνει ἐκ φύσεως τὰς σχέσεις ἀριθμοῦ καὶ μέτρου,ὅτι εἶναι ὅλη ἀριθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθον καὶ ἀριθμητικαὶ σχέσεις καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ κόσμου.Ἡ μουσικὴ ἁρμονία καὶ τὸ σύστημα τῶν οὐρανίων σωμάτων, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Πυθαγορείων, φαίνονται εἰς τὸν Πλάτωνα ὡς ἐκδηλώσεις ἀριθμητικῶν σχέσεων (Πολιτείας 527d,529c, 530 d, Τίμ. 47a κ.ἑξ.)Διὰ τοῦτο χωρίζει τὴν ψυχὴν τοῦ Σύμπαντος εἰς ἑ π τ ὰ μ έ ρ η, τὰ ὁποῖα σχετίζονται πρὸς ἄλληλα ὅπως 1, πρὸς 2, πρὸς 3, πρὸς 4, πρὸς 9, πρὸς 8, πρὸς 27. Μετὰ τὴν μίαν μοῖραν, χωρίζει τὴν διπλασίαν ταύτης,ἔπειτα τὴν τρίτην «ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τῆς πρώτης», ἀκολούθως τὴν τετάρτην, τῆς δευτέρας διπλῆν, ἔπειτα τὴν πέμπτην, «τριπλῆν τῆς τρίτης» δηλαδὴ 9, ἀκολούθως τὴν ἕκτην «τῆς πρώτης ὀκταπλασίαν» καὶ τελευταίαν τὴν ἑβδόμην «ἑπτακαιεικοσα πλασίαν τῆς πρώτης». Δηλαδὴ μετὰ τοὺς τρεῖς πρώτους ἀριθμοὺς θέτει τὰ τετράγωνα τῶν δύο καὶ τρία, ἤτοι 4 καὶ 9, καὶ ἔπειτα

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΘΩΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.Ο.Κ.Ε.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τοὺς κύβους αὐτῶν 2ᵃ καὶ 3ᵃ, ἤτοι 8 καὶ 27. Αἱ δύο αὐταὶ ἀριθμητικαὶ σχέσεις 1:2 καὶ 1:3 (τὰ διπλάσια καὶ τὰ τριπλάσια διαστήματα) συμπληρώνονται κατόπιν διὰ παρεμβολῆς μεταξὺ ἑκάστης ἐξ αὐτῶν δύο ἀναλόγων ἀριθμῶν, ἑνὸς ἀριθμητικοῦ καὶ ἑνὸς ἁρμονικοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος πρέπει νὰ εἶναι τόσον μεγαλύτερος τοῦ μικροτέρου, ὅσον καὶ μικρότερος τοῦ μεγαλυτέρου, ὁ δὲ δεύτερος νὰ παρουσιάζῃ τὸ πλέον, ἐν σχέσει πρὸς τὸν μκρότερον ἀριθμὸν συγκρίσεως καὶ τὸ ἔλαττον ὡς πρὸς τὸν μεγαλύτερον ἀριθμόν, ὡς τὸ αὐτὸ κλάσμα, τόσον τοῦ μικροτέρου, ὅσον καὶ τοῦ μεγαλυτέρου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται αἱ ἑπόμεναι δύο κατηγορίαι ἀριθμῶν μὲ βάσιν τὸν ἀκέραιον 384, ἀποτελοῦντα βάσιν καὶ τοῦ μουσικοῦ διαγράμματος καὶ βοηθοῦντα εἰς τὸ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ κλασματικαὶ ὑποδιαιρέσεις:

α') *Διπλασίων διαστημάτων*

Σχέσις 1:2)	384	512	576	768
» 2:4)	768	1024	1152	1536
» 4:8)	1536	2048	2304	3072

β') *Τριπλασίων διαστημάτων*

Σχέσις 1 : 3)	384	576	768	1152
» 3 : 9)	1152	1728	2304	3456
» 9 : 27)	3456	5184	6912	10368

Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀριθμῶν ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω σειρῶν τῶν διπλασίων διαστημάτων, ὁ πρῶτος πρὸς τὸν δεύτερον (384:512) καὶ ὁ τρίτος πρὸς τὸν τέταρτον (576:768) σχετίζονται καθὼς 3:4, ἐνῷ ὁ δεύτερος πρὸς τὸν τρίτον (512:576) καθὼς 8:9. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν τριπλασίων διαστημάτων, ὁ πρῶτος πρὸς τὸν δεύτερον (384:576) καὶ ὁ τρίτος πρὸς τὸν τέταρτον (768:1152) σχετίζονται καθὼς 2:3, ἐνῷ ὁ δεύτερος πρὸς τὸν τρίτον (576:768) καθὼς 3:4. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν τὰς σχέσεις καὶ ἀναλογίας 2:3, 3:4, 8:9 (Τίμ. 36a κ.ἑξ.) Ἐκ τούτων 2:3 πληρώνουν τὰ τριπλάσια, καὶ 3:4 καὶ 8:9 τὰ διπλάσια διαστήματα. (Πλείονα περὶ τούτων ὅρα E. Zeller: Die Philosophie der Griechen II [1]) II 1. Εἰς τοὺς ἐκ τῶν τριῶν πρώτων οὕτω παραγομένους ἀριθμοὺς διακρίνει ὁ Πλάτων τὰς ἀστρονομικὰς καὶ τὰς ἁρμονικὰς σχέσεις, διότι κατὰ τὸν Τίμαιον (36d) καὶ τὴν Πολιτείαν (617a κ.ἑξ.) αἱ ἀποστάσεις τῶν Πλανητῶν εἶναι κεκανονισμέναι σύμ-

1. Πρβλ. Th. H. Martin: Études sur le Timée. Paris, O. Toeplitz: Mathematik und Antike (ἴδε καὶ βιβλιογραφίαν).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Ανεπιστ. Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φώνως πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς δύο καὶ τρία καὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν. Ὁ ἥλιος ἀπέχει δύο φορὰς περισσότερον, ἡ Ἀφροδίτη τριπλασίως, ὁ Ἑρμῆς τέσσαρας φοράς, ὁ Ἄρης ὀκτὼ φοράς, ὁ Ζεὺς ἐννέα φορὰς καὶ ὁ Κρόνος 27 φορὰς περισσότερον τῆς σελήνης ἀπὸ τὴν γῆν. Ὡσαύτως καὶ οἱ ὀκτὼ τόνοι τοῦ ὀκταχόρδου κατὰ διατονικὴν διαίρεσιν (νήτη, παρανήτη, τρίτη, παραμέση, μέση, λιχανός, παρυπάτη, ὑπάτη) παρουσιάζουν τὰς αὐτὰς ἀναλογίας 8:9 καὶ 243:256, ἤτοι νήτη=384, παρανήτη=432, κλπ. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκταθῶμεν περισσότερον εἰς τοὺς τοιούτους ὑπολογισμοὺς τοῦ Πλάτωνος, οἱ ὁποῖοι ἄλλως τε ἂν ἀναφέρωνται εἰς τὰ κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς κοσμοψυχῆς, τοῦτο γίνεται ὄχι διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ μαθηματικὴ ταύτης συγκρότησις, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ τονισθῇ ἡ ἰδιότης τῆς ψυχῆς καὶ ἡ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ Μαθηματικὰ θέσις αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ὁρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ κόσμου. Ἡ κοσμοψυχή, ὅπως καὶ ἡ ἔννοια τῆς ψυχῆς ἐν γένει παρὰ Πλάτωνι, εἶναι ἀρχὴ καὶ βάσις τῆς κινήσεως, τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς γνώσεως. Ὡς συνδυάζουσα ἐν ἑαυτῇ ταὐτὸν καὶ θάτερον, τὸ πέρας καὶ τὸ ἄπειρον ἀποτελεῖ καὶ ὅρον ἐκδηλώσεως τῶν ἀντιθέσεων, αἱ ὁποῖαι πάλιν δι' αὐτῆς ἑρμηνεύονται. Διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους καὶ εἰς τὴν Ἐπινομίδα ἀργότερον διακρίνει δύο εἴδη κοσμοψυχῆς: τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν κακήν. Ἡ πρώτη εἶναι λόγος καὶ αἰτία τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ δευτέρα τοῦ κακοῦ (Νόμ. 896d).

Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἔχομεν (τὸ Σύμπαν) τὸν Κόσμον ὡς σύνολον, ἔμψυχον καὶ ἔννουν, σφαιρικὸν τὸ σχῆμα, περιλαμβάνοντα τοὺς ἀστέρας, τὴν γῆν καὶ πᾶν τὸ ὑπάρχον. Ὁ κόσμος αὐτός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνοικεῖ ἡ κοσμοψυχή, θεωρεῖται παρὰ τοῦ Πλάτωνος δεύτερος Θεὸς γενόμενος καὶ δημιουργηθεὶς παρὰ τοῦ ἀοράτου θεοῦ. Κινεῖται δὲ εἰς κύκλους σχηματισθέντας ἐκ τῆς κοσμοψυχῆς, ἡ ὁποία πρὸς τοῦτο ἐχωρίσθη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ εἰς δύο «κατὰ μῆκος». Ὁ εἷς ἐκ τῆς οὕτω χωρισθείσης κοσμοψυχικῆς μάζης σχηματισθεὶς κύκλος, εἶναι «τοῦ αὐτοῦ», ὁ ἄλλος «τοῦ ἑτέρου». Ἐπικλινῶς πρὸς ἀλλήλους τοποθετημένοι οἱ δύο αὐτοὶ κύκλοι, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν, τὸν σκελετόν, τοῦ Σύμπαντος. Ὁ κύκλος «τοῦ αὐτοῦ» τοῦ ἀμεταβλήτου καὶ ἀναλλοιώτου ἀποτελεῖ τὴν σφαῖραν τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, ἐνῷ ὁ ἕτερος ἀποτελεῖ τὴν σφαῖραν τῶν πλανητῶν, οἱ ὁποῖοι ἑπτὰ ὄντες (Σελήνη, Ἥλιος, Ἀφροδίτη, Ἑρμῆς, Ἄρης, Ζεύς, Κρόνος), κινοῦνται εἰς ἑπτὰ κύκλους, εἰς οὓς ὑποδιαιρεῖται ἡ σφαῖρα των, ὁ τοῦ ἑτέρου γε-

ΕΡΙΔΑΝΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ Ε.Υ.Δ. ΠΗΣ Κ.Α.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

νικὸς κύκλος. Τὴν κίνησιν εἰς τοὺς κύκλους αὐτοὺς προκαλεῖ καὶ διατηρεῖ ἡ κοσμοψυχὴ κινουμένη ἀφ' ἑαυτῆς ἐκ τοῦ κέντρου μέχρι τῆς περιφερείας καὶ ἔξω ταύτης. Εἰς τὸ κέντρον καὶ περὶ τὸν ἄξονα τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχει ἡ γῆ ὡς τελεία σφαῖρα καὶ ἀκίνητος (Τιμ. 40b, 62, Φαίδ. 108e). Πέριξ αὐτῆς κινοῦνται οἱ εἰρημένοι ἑπτὰ πλανῆται εἰς ἀποστάσεις κατὰ τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἁρμονικὸν σύστημα (1, 2, 3, 4, 9, 8, 27 πλασίας). Πέραν τῆς σφαίρας τῶν πλανητῶν, ὁ κύκλος τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων παρουσιάζει κίνησιν περὶ τὸν ἄξονα τοῦ Σύμπαντος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἡ κίνησις αὐτὴ συμπληρώνεται εἰς διάστημα εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν καὶ συμπαρασύρει εἰς κίνησιν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀπλανῶν ἐξηρτημένους ἄλλους κύκλους. Οὗτοι ὅμως κινοῦνται συγχρόνως εἰς διάφορα, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀποστάσεις των, χρονικὰ διαστήματα, εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐκλειπτικῆς καὶ εἰς διεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς πέριξ τῆς γῆς, οὕτως ὥστε οἱ τροχιαί των εἶναι μᾶλλον ἑλικοειδεῖς. Ἐνῷ δὲ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν τὸ ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς κινήσεώς των, ταχύτατα προχωροῦν εἰς διεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ὅλου, φαίνονται μόλα ταῦτα ὡς νὰ ὑπολείπωνται παρὰ πολὺ τῆς κινήσεως αὐτῆς. Οἱ ταχύτατα κινούμενοι φαίνονται ὡς νὰ κινῶνται βραδύτατα, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὑπερακοντίζουν τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς κατεύθυνσιν, φαίνονται εἰς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν ὡς νὰ ὑπολείπωνται. Ἐντεῦθεν προκύπτουν τὰ διάφορα οὐράνια φαινόμενα, κατὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ ἐκ τούτων προέκυψε καὶ τὸ περίφημον ἀστρονομικὸν τῆς Πλατωνικῆς σχολῆς πρόβλημα, καθ' ὃ ἐζητεῖτο ἡ ἑρμηνεία τῆς φαινομενικῆς αὐτῆς ἀνωμαλίας, κινήσεως. Ἐκ τῶν κινήσεων αὐτῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐγεννήθη ὁ Χρόνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι, εἰμὴ ἡ διάρκεια τῶν περιστροφικῶν αὐτῶν κινήσεων (Τιμ. 37d–38c, 39b κ.ἑξ.) καὶ ἡ μέτρησις. Ἐγένετο λοιπὸν καὶ αὐτὸς συγχρόνως πρὸς τὸ Σύμπαν καὶ ἤρχισε μὲ τὴν κίνησιν τούτου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι «αἰώνιος», «ἄφθορος» κλπ. ὅπως ὁ δεύτερος οὗτος Θεός. Μία πλήρης χρονικὴ περίοδος τοῦ σύμπαντος, ἢ ἓν κοσμικὸν ἔτος, συνίσταται εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς κινήσεως τοῦ κύκλου τῶν πλανητῶν, δηλαδὴ ὅταν ἡ κίνησις αὐτὴ καταλήξῃ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τοῦ κύκλου τῶν ἀπλανῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἤρχισεν (Τίμ. 39d). Τὴν διάρκειαν ἑνὸς τοιούτου κοσμικοῦ ἔτους ὁρίζει ὁ Πλάτων—ὄχι δι' ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, ἀλλὰ δι'

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ε.Π. ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ Ε.Π. Δ 09/5/2006

ὑποθέσεως [1]—εἰς 10.000 ἔτη κοινά (Πρβλ. Πολιτειας 546b). Τὰ διάφορα οὐράνια σώματα εἶναι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς κύκλους των, ὥστε νὰ μὴ ἀλλάσσουν θέσιν ἐν αὐτοῖς. Ἡ προοδευτικὴ κίνησις περὶ τὸ κέντρον τοῦ κόσμου ἀποδίδεται ὄχι εἰς τοὺς ἀστέρας καθ' ἑαυτούς, ἀλλ' εἰς τοὺς κύκλους των. Οἱ ἀπλανεῖς ὅμως ἀστέρες, κατὰ τὸν Πλάτωνα, στρέφονται περὶ τὸν ἄξονά των (Τιμ. 40a), διότι ἡ τοιαύτη κίνησις ἁρμόζει εἰς τὸν νοῦν καὶ τοιοῦτον ἀποδίδει ὁ Πλάτων εἰς αὐτούς. Οἱ ἀστέρες γενικῶς θεωροῦνται παρ' αὐτοῦ ἔμψυχοι καὶ ἔχοντες νοῦν, τελειότεροι δὲ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁμοιότεροι πρὸς τὸν Θεὸν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ ἡ σωματικὴ των κατασκευὴ καὶ ἡ κίνησις εἶναι τελειότεραι τῶν ἀνθρωπίνων. Οἱ ἀστέρες εἶναι λοιπὸν τὰ τελειότατα δημιουργήματα, εἶναι «θεοὶ ὁρατοὶ καὶ γεννητοὶ» (Τίμ.40d, 41a κ.ἑξ.38e, 39e, Νόμ.886d,898d κ.ἑξ.966d κ.ἑξ. Κρατ.397e), ὅπως ὁ κόσμος ὡς σύνολον εἶναι τοιοῦτος Θεός. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν τελειότητα καὶ τὴν ἀξίαν, νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ μανθάνῃ παρ' αὐτῶν νὰ κανονίζῃ ἁρμονικῶς καὶ τελείως τὰς ἀτάκτους κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας του! (Τιμ. 47b κ. ἑξ.).Εἰς τοὺς τοιούτους, δευτέρας τάξεως θεούς, ἔχει ἀναθέσει ὁ Κοσμοδημιουργὸς τὴν δημιουργίαν τῶν λοιπῶν ὄντων, τὴν πλάσιν δηλαδὴ τῶν θνητῶν σωμάτων καὶ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς ψυχῆς, ἅτινα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ συνδεθῇ αὕτη πρὸς τὸ σῶμα (Τιμ. 41a, 42be). Τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς μέρος ἔπλασεν αὐτὸς ὁ Κοσμοδημιουργὸς ὅπως καὶ τὴν Κοσμοψυχήν. Μετὰ τοὺς ἀστέρας ὡς ὁρατοὺς Θεούς, ἀναγνωρίζει ὁ Πλάτων καὶ δαίμονας ὡς «ἐκγόνους» Θεῶν καὶ εἰς βαθμίδα, μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ὑπάρχοντας. Εἰς τὴν Ἐπινομίδα (984d, 985d κ.ἑξ. περιγράφει αὐτοὺς ὡς «ἀέριον γένος», καὶ ὅπως

---

1. Σημ. Ἡ τοιαύτη χρονικὴ περίοδος ὁρίζεται σαφέστερον εἰς τὸν Φαῖδρον (248 ce, 249 b) καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν (615ac 621 d),ὅπου ἀναφέρεται ὅτι αἱ μὴ πίπτουσαι εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὸ ἐπουράνιον ταξίδιον ψυχαί, μένουν ἐλεύθεραι τοῦ σώματος ἐπὶ μίαν κοσμικὴν περίοδον, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, δεκάκις κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἰσέρχονται εἰς ἀνθρώπινον σῶμα καὶ μετὰ τοῦτο, ἐπὶ χίλια ἔτη ὑφίστανται δοκιμασίαν ἢ δέχονται ἀνταπόδοσιν τῶν ὧν ἔπραξαν ἑκάστοτε. Ἔχομεν λοιπὸν 11.000 ἔτη, φαίνεται ὅμως ὅτι εἰς τὸν μῦθον δὲν ἐτηρήθη ἀκριβῶς ὁ ὑπολογισμός: 10×1000, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐννοεῖται ἐνταῦθα. Πρβλ. Τιμ. 23d κ.ἑξ.

ΕΒΓΕΝΙΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ 2006 Κ.Π.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παραδέχεται πέντε πλέον στοιχεῖα (πῦρ, αἰθέρα, ἀέρα, ὕδωρ, γῆν) οὕτω ἀναγνωρίζει κατ' ἀναλογίαν καὶ πέντε γένη ὄντων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπερβάλλει τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῶν. Οἱ ἐπουράνιοι θεοὶ (ἀστέρες) διὰ τῆς ἐκ πυρὸς φύσεώς των ἀποτελοῦν τὴν μίαν κατηγορίαν, τὴν ἀνωτάτην, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ ἀναλογοῦν πρὸς τὴν γῆν, εἶναι μᾶλλον γήϊνα ὄντα καὶ ἀποτελοῦν τὴν κατωτάτην βαθμίδα. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὑπάρχουν τρεῖς τάξεις δαιμόνων, κατὰ τὴν Ἐπινομίδα. Δύο ἀνώτεραι, αἰθέριαι ἢ ἀέριοι, ἀόρατοι, καὶ τρίτη τις τάξις, ὕδατος ἢ ἀτμοῦ, ἄλλοτε μὲν ἀόρατος, ἄλλοτε δὲ ὁρατή. Οἱ δαίμονες αὐτοὶ μεσολαβοῦν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς Θεούς, παρουσιάζονται κατὰ τὰ ὄνειρα καὶ τὰς μαντείας, γνωρίζουν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς ἀνθρώπους καὶ δοκιμάζουν συναισθήματα ἡδονῆς καὶ λύπης. Εἰς κατωτέραν τῶν δαιμόνων βαθμίδα ἵσταται ὁ ἄνθρωπος, ὅστις διέρχεται τὸν βίον του μὲ κόπους, ἀκαταστασίαν καὶ παλαίων πρὸς τὰ πάθη του. Αὐτὸς μόνον μετὰ θάνατον εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ εὐδαίμων καὶ μακάριος, ἂν προηγουμένως ἐν τῇ ζωῇ ἤσκησε τὴν ἀρετήν. (Ἐπινομ.973d κ.ἑξ. 982a κ.ἑξ.).

Παραμερίζοντες—ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατὸν βεβαίως—τὸ μυθολογικὸν καὶ τὸ Ὀρφικοθρησκευτικὸν περικάλυμμα ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς, εὑρίσκομεν εἰς τὸ βάθος Μ ο ν α δ ο λ ο γ ί α ν τινα Πλατωνικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ὄντα κατατάσσονται κατ' ἀξίαν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτοῖς νοὸς καὶ διανοήσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν ὡς ἀνωτάτην μονάδα τ ὸ ν ἀ ό ρ α τ ο ν Θ ε ό ν, τὸν Κοσμοδημιουργόν, ὅστις εἶναι νοῦς καὶ ἀγαθότης καὶ κάλλος, ὅπως ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ Κόσμου ὡς συνόλου. Ὁ κ ό σ μ ο ς οὗτος εἶναι ἡ δευτέρα μονάς, ὁ γεννητὸς καὶ ὁρατὸς Θεός, εἰς τὴν κοσμοψυχὴν τοῦ ὁποίου, εἰς τὴν σύστασιν ἐν γένει καὶ εἰς τὰς κινήσεις, ἐκδηλώνεται μόνον νοῦς καὶ διανοητικὴ λειτουργία. Ὑπὸ τὸν Κόσμον καὶ τὴν δευτέραν αὐτὴν μονάδα ὑπάρχει τρίτης τάξεως μονάς, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν ο ἱ ἀ σ τ έ ρ ε ς. Μετὰ τούτους ἔρχεται ἡ τετάρτης τάξεως μονάς, ἡ τῶν δ α ι μ ό ν ω ν, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τῆς διανοήσεως ἐκδηλώνεται καὶ τὸ συναίσθημα ἡδονῆς καὶ λύπης. (Δικαιούμεθα ἄράγε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων ὑπὸ τοιούτους δαίμονας ἠννόει φυσικὰς δυνάμεις;) Μέχρι τῶν μονάδων αὐτῶν τετάρτης τάξεως πρόκειται περὶ τοῦ ἀ θ α ν ά τ ο υ γ έ ν ο υ ς βεβαίως. Ἀκολουθοῦν τώρα αἱ κατώτεραι μονάδες καὶ βαθμίδες τῶν θ ν η τ ῶ ν. Μετὰ τοὺς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΙΝΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. ΤΟΣΚΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

δαίμονας τάσσει ὁ Πλάτων τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ὑπάρχει νοῦς καὶ διάνοια, καὶ διότι, ἀναλόγως πρὸς τὴν συγκρότησιν τῆς ψυχῆς των, εἶναι καὶ ἡ σωματικὴ κατασκευὴ αὐτῶν τελειοτέρα τῶν ἄλλων ζώων. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων δέ, συνεπείᾳ ἐκφυλισμοῦ καὶ κατὰ κατιοῦσαν ἐξέλιξιν, ἔρχονται εἰς φῶς τὰ λοιπὰ θνητὰ ὄντα. Μετὰ τὸν ἄνθρωπον ἔρχονται τὰ πτηνά, ἔπειτα τὰ τετράποδα, «τὰ πεζὰ καὶ θηριώδη» δηλαδή, καὶ ἀκολουθοῦν τὰ «ἔνυδρα». Πάντων τούτων ἡ σωματικὴ διάπλασις εἶναι ἀνάλογος πρὸς κατώτερον καὶ ἐλλειπὲς εἶδος τῆς ψυχῆς των, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα τοῦ ἀνδρός, παρουσιάζει τὴν κατιοῦσαν ἐξέλιξιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἄνδρες «ὅσοι δειλοὶ καὶ τὸν βίον ἀδίκως διῆλθον», μεταμορφώνονται, λέγει ὁ Πλάτων, (μυθολογῶν βεβαίως καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅσα εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ ἀλλαχοῦ περὶ ἰσότητος τῶν δύο φύλων ἀναφέρει) «εἰς γυναῖκας κατὰ τὴν «δευτέραν γένεσιν. Ἐκ τῶν ἀκάκων ἀνδρῶν, κούφων δέ, μεταρρυθμίζεται τὸ τῶν «ὀρνέων γένος, ἀντὶ τριχῶν πτερὰ φύον.» Τὸ «πεζὸν καὶ θηριῶδες», τὰ τετράποδα, ἐγεννήθησαν «ἐκ τῶν μηδὲν προσχρωμένων φιλοσοφίᾳ, μηδὲ ἀθρούντων τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν φύσεως πέρι μηδέν». Ταῦτα στεροῦνται δηλαδὴ τῆς ἱκανότητος τοῦ διανοεῖσθαι καὶ κυβερνῶνται ἀπὸ τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν μόνον τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἀνάλογος πρὸς τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς τάσεις τῆς ψυχῆς των εἶναι ἡ σωματική των κατασκευή. Στηρίζονται καὶ βαδίζουν ἐπὶ τεσσάρων ἄκρων, ἔχουν «προμήκη τὴν κεφαλὴν» καὶ εἶναι διαρκῶς ἐστραμμένα πρὸς τὴν γῆν, «συγγενείας» ἕνεκα. Εἰς τὰ τετράποδα καὶ εἰς τὰ πολύποδα ὁ θεὸς ἔδωκε περισσότερα ἄκρα (βάσεις), διότι στεροῦνται φρονήσεως καὶ «μᾶλλον ἐπὶ γῆν» ἕλκονται. Τὰ ἑρπετὰ ὡς κατώτερα τῶν τετραπόδων καὶ «ἀφρονέστατα», ἐγεννήθησαν ἄνευ ποδῶν διὰ νὰ ἕρπουν εἰς τὴν γῆν. Τὰ ἔνυδρα (ἰχθῦς, ὄστρεα) «ἀνοητότατα καὶ ἀμαθέστατα», ἄνευ καὶ τελείων ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἀκόμη, ἀποτελοῦν τὴν κατωτάτην τῶν θνητῶν ὄντων βαθμίδα ἀπό τε ψυχικῆς καὶ ἀπὸ σωματικῆς ἀπόψεως (Τιμ. 90e–92c καὶ 42b–d). Καὶ τὰ φυτὰ ἀναγνωρίζει ὁ Πλάτων ὡς ἔμψυχα, ἡ ψυχὴ ὅμως αὐτῶν παρουσιάζει μόνον ἐπιθυμητικὸν (θρεπτικὸν) ἄνευ τῆς ἱκανότητος πρὸς κίνησιν καὶ ἀλλαγὴν θέσεως (Τιμ. 77b–c). Τοιουτοτρόπως ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ παράγει ὅλα τὰ κατώτερα λοιπὰ ζῶα ἀπὸ προϋπάρξαντας ἀνθρώπους. Ἀλλ' εἰς τὸν Φαῖδρον (249b) γίνεται διά-

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΜΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΑΓΕΣΤΟΥ ΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΙΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

κρισις μεταξυ ψυχῶν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνηκουσῶν εἰς ζῶα καὶ ἄλλων τοιούτων, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀνθρώπινα σώματα κατῆλθον εἰς σώματα ζώων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ὁ Πλάτων κατὰ βάθος ἐδῶ δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἀνθρώπου εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ψυχὴ ζώου. Ἡ ἀντίφασις αὐτὴ δὲν αἴρεται βεβαίως ἐκ τοῦ μέσου μὲ τὴν ἁπλῆν προσθήκην ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς κακῆς ἐπὶ γῆς διαβιώσεως, χάνει τὰς ἀνωτέρας ἰδιότητας αὐτῆς καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ψυχὴ πτηνοῦ ἢ τετραπόδου κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοιοῦτόν τι θὰ ἐγίνετο δεκτόν, πάλιν δυσκόλως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ πῶς μὲ ἕνα τοιοῦτον ἐκφυλισμὸν θὰ ἐκαθαρίζετο καὶ θὰ ἐξυγιαίνετο ἡ ψυχή, συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν χάριν τοῦ ὁποίου ὑποτίθεται μία τοιαύτη δοκιμασία. Καὶ αὐτὴν ὅμως, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας ἀντιφάσεις καὶ δυσκολίας, παρακάμπτει ὁ Πλάτων μὲ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς αὐτὸν ὁ μῦθος καὶ ἡ φαντασία του. Ἡ ψυχή, κατὰ τὸν Τίμαιον (42 b—d), ἐφ' ὅσον δὲν παύσῃ νὰ εἶναι κακή, ἐξακολουθεῖ τὴν τοιαύτην πρὸς τὰ κάτω ἐξέλιξίν της μέχρι διαλύσεώς της καὶ μέχρις ὅτου δι' ἐπικρατήσεως «τοῦ λόγου» ἐπιβληθῇ τάξις καὶ ἁρμονία εἰς τὰ κατ' αὐτήν, ὁπότε καὶ μόνον ἐπανέρχεται «εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης εἶδος ἕξεως.» Ἡ περίοδος «τοῦ ὁμοίου καὶ ταὐτοῦ» συμπαρασύρει κάποτε «τὸν πολὺν ὄχλον» τῆς ψυχῆς «καὶ ὕστερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς», τὸν «θορυβώδη καὶ ἄλογον», καὶ οὕτω ἐπιβάλλεται καὶ ἐπικρατεῖ ὁ λόγος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μετὰ μεγίστης προσοχῆς πρέπει νὰ ἐξετάζωνται καὶ νὰ διακρίνωνται αἱ περὶ φύσεως καὶ γενέσεως τῶν ὄντων ἀντιλήψεις αὐταὶ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Τιμαίῳ πρὸ πάντων.

Ὁ **ἄνθρωπος** ἀποτελῶν τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῶν θνητῶν, ἔχει σωματικὸν ὀργανισμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῆται ὅσον τὸ δυνατὸν τελειότερον ἡ ἐν αὐτῷ ψυχῇ κατὰ τὸ διανοητικόν, τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν. Ἕνεκα τῆς συγκροτήσεως ἀκριβῶς καὶ τῆς ἰδιοτυπίας τῆς ψυχῆς, ὁ σωματικὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμὸς ἐπλάσθη καὶ διεμορφώθη κατὰ τρόπον, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παρέχῃ κατάλληλον θέσιν εἰς ἕκαστον τῶν εἰρημένων τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων νὰ διευκολύνῃ τὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Μεταξὺ τῆς σωματικῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς κάμνει ὁ Πλάτων διάκρισιν ὡς πρὸς τὰ γεννητικὰ ὄργανα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ν. ΜΑΤΣΑΝΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΑΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της ΠΕΠΕΑΕ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

καὶ τὸν πριορισμὸν ἑκάστου κατὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν μόνον, εἰς τὴν διαφορὰν δ' αὐτὴν ἀποδίδει «τὸν τῆς συνουσίας ἔρωτα» (Τιμ. 91a–e) καὶ τὴν πρὸς ἕνωσιν τῶν φύλων ὁρμήν, κατὰ τρόπον ἐπαναφέροντα εἰς τὴν μνήμην τὸν ἐν τῷ Συμποσίῳ (189c–193d) λόγον τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀλλ' ἐνῷ εἰς τὸ Συμπόσιον ἡ γυνὴ δημιουργεῖται διὰ διχοτομήσεως παρὰ τοῦ Διὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἰς τὸν Τίμαιον ἔρχεται αὕτη εἰς φῶς διὰ μεταμορφώσεως τοῦ ἀνδρὸς εἰς γυναῖκα «ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει». Πάλιν λοιπὸν ἐφαρμογὴ «εἰκότος μύθου» ἀποκρούοντος πᾶσαν κριτικὴν καὶ ἐπιβάλλοντος τὴν παραδοχὴν τοῦ δεδομένου ὅπως φαντάζεται αὐτὸ ἕκαστος κατὰ περιστάσεις. Ἀφοῦ ἡ αὐστηρὰ ἐπιστήμη, ἡ Διαλεκτική, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τοιαῦτα ζητήματα, νομίζει ὁ Πλάτων ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ πιθανολογῇ τις ἑρμηνεύων αὐτά, ἢ καὶ παριστάνων, διὰ τοῦ μύθου καὶ τῆς ποιητικῆς φαντασίας. Κατὰ τὴν παραγωγὴν ὅμως καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς γυναικός, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰ ἀνωτέρω μυθολογικά, εὑρίσκομεν ὁπωσδήποτε τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ὅτι σωματικῶς καὶ ψυχικῶς δὲν διαφέρει ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός, εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀσθενεστέρα τούτου (ἴδ. Πολιτείαν Ε, 451 d κ. ἑξ. πρὸ πάντων, 454e–455a) καὶ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι προωρισμένη νὰ γεννᾷ. Ἂν «τῶν γενομένων ἀνδρῶν ὅσοι δειλοὶ κλπ.» (Τιμ. 90e) «μετεφύοντο γυναῖκες ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει», τότε ἡ γυνὴ πρέπει νὰ ἐπλάσθη μὲ ἀσθενέστερον τοῦ ἀνδρὸς θυμικόν, τοιοῦτον δὲ θυμικόν, συμφώνως πρὸς τὰς σχέσεις καὶ ἀλληλεπιδράσεις τῶν τριῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μερῶν, παρασύρεται εὐκόλως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ συμπαρασύρει εἰς τοῦτο καὶ τὸ διανοητικόν. Ἐντεῦθεν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ψυχικὴ ἀδυναμία τῆς γυναικὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἐπειδὴ δ' ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς συμμορφώνεται πάντοτε πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὸ ποιὸν τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ σωματικὴ κατασκευὴ τῆς γυναικὸς εἶναι λεπτοφυεστέρα καὶ ἀσθενεστέρα τοῦ ἀνδρικοῦ σώματος. Κατὰ τἄλλα ὅμως δὲν διαφέρει τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὸ ἀνδρικὸν τοιοῦτον, ἑπομένως ὅταν γίνηται λόγος περὶ ἀνθρωπίνου σώματος γενικῶς, ἐννοεῖται ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀσχολεῖται τελεολογικῶς ὁ Πλάτων εἰς τὰ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κεφαλὴ τούτου, σφαιροειδὴς κατ' ἀπομίμησιν «τοῦ σχήματος τοῦ παντὸς» (Τιμ. 44d κ. ἑξ.) ἀποτελεῖ ἕδραν τοῦ διανοητικοῦ, μεθ' οὗ ἐτάχθη νὰ κυριαρχῇ. Τὸ λοι-

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πὸν σῶμα καὶ τὰ ἄκρα στηρίζουν καὶ ὑπηρετοῦν τὴν κεφαλὴν τῆς ὁποίας τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος, τὸ πρόσωπον, εἶναι «τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον, διότι περιέχει τὰ σπουδαιότατα αἰσθητήρια ὄργανα: τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνεῖ τὸ ἐντὸς τοῦ σώματος πῦρ πρὸς τὸ ἔξωθεν ἐρχόμενον φῶς τῆς ἡμέρας (Τιμ. 45b) καὶ καθίσταται οὕτω δυνατὸν νὰ βλέπῃ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν προκαλουμένων σχετικῶν κινήσεων· τὰ ὄργανα τῆς ἀκοῆς, τῆς αἰσθήσεως τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου, τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ρυθμοῦ· τὰ ὄργανα τῆς γεύσεως καὶ τὸ τῆς ὀσφρήσεως. Τὴν ἁφὴν ἐντοπίζει ὁ Πλάτων εἰς ὅλον τὸ σῶμα καὶ εἰς τοὺς δακτύλους. Τὰ αἰσθητήρια αὐτὰ ὄργανα μεταφέρουν ἐρεθισμοὺς ἐκ μέρους τῶν ἔξω τοῦ σώματος στοιχείων (πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς), οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἐν τῷ σώματι ὁμοίων τοιούτων προκαλοῦν κίνησιν σχετικὴν μεταδιδομένην εἰς τὴν ψυχήν. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συγκείμενον ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐν ἀναλογίᾳ καὶ ἁρμονικῇ σχέσει, ὑγιαίνει μὲν καὶ τηρεῖ τὴν κανονικὴν φυσιολογικήν του κατάστασιν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει καὶ τηρεῖται ἡ ἀναλογία αὐτή, ἀσθενεῖ δὲ καὶ πάσχει ὅταν ἐπηρεασθῇ καὶ διαταραχθῇ ἡ τοιαύτη ἀναλογία καὶ ἁρμονία, ἢ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κανονικότης καὶ ἀναλογία τῶν συστατικῶν αὐτοῦ: μυελοῦ, ὀστῶν, σαρκῶν, φλεβῶν, αἵματος καὶ τῶν ὑγρῶν ἢ πνευματοειδῶν, ὅπως θεωρεῖ ὁ Πλάτων τὴν χολήν, τὸν σίελον κλπ. (Τιμ. 81e—86a).

Ὁ σκελετὸς καὶ τὸ μυϊκὸν σύστημα ὀφείλουν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν ὕπαρξίν των εἰς τὴν «γένεσιν τοῦ μυελοῦ», ὅστις συνδέει τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ συντελεῖ εἰς τὴν «ἑδραίωσιν τοῦ θνητοῦ γένους». Ὁ μυελὸς ἐγένετο διὰ μείξεως συμμετρικῆς τῶν κανονικῶν ἐκείνων τριγώνων τοῦ πυρός, τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς. Εἰς αὐτὸν προσέδεσεν ὁ θεὸς τὰ «γένη τῶν ψυχῶν» ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς τὴν μᾶζαν του καὶ τὸ κατάλληλον δι' ἕκαστον εἶδος ψυχῆς σχῆμα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπλάσθη ὁ ἐγκέφαλος στρογγύλος καὶ ἐδέχθη «δίκην ἀρούρης» τὸ «θεῖον σπέρμα», τὸ διανοητικὸν δηλαδή. Οὗτος ἐνεκλείσθη εἰς τὸ κατάλληλον δι' αὐτὸν μέλος τοῦ σώματος, εἰς τὴν κεφαλήν. Διὰ τὰ λοιπά, τὰ θνητὰ τῆς ψυχῆς μέρη, ἐδόθη εἰς τὸν μυελὸν σχῆμα κυλινδρικόν, ὅπου καθὼς εἰς «ἀγκύρας» ἐτέθησαν οἱ δεσμοὶ τῆς ψυχῆς πρὸς ὅλον τὸ σῶμα. Ἐξησφαλίσθη δ' ὁ μυελὸς παντοῦ εἰς «στέγασμα ὀστέϊνον». Τὰ ὀστᾶ κατεσκευάσθησαν ἐκ μείγματος γῆς καὶ μυελοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπανειλημμένως ἐψήθη εἰς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Ιωάννη ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τὸ πῦρ καὶ ἐψύχθη εἰς τὸ ὕδωρ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν σκληρότητα καὶ διὰ νὰ καταστῇ «ἄτηκτον». Ἐξ αὐτοῦ συνερράφησαν κατόπιν τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς καὶ κατεσκευάσθη ἡ σπονδυλικὴ στήλη μὲ τοὺς «σφονδύλους» καὶ τὰς ἀρθρώσεις, «κινήσεως καὶ κάμψεως ἕνεκα». Ἐπειδὴ ἡ σύνθεσις τῶν ὀστῶν ἦτο περισσότερον τοῦ δέοντος σκληρὰ καὶ δύσκαμπτος, κατεσκεύασεν ὁ πλάστης τὰ νεῦρα καὶ τὰς σάρκας, ἵνα δι' ἐκείνων μὲν συνδεθοῦν πρὸς τὸν μυελὸν ὅλα τὰ συστατικὰ τοῦ σώματος καὶ καταστῇ τοῦτο εὐλύγιστον «περὶ τοὺς στρόφιγγας», διὰ τούτων δὲ (τῶν σαρκῶν) προφυλάσσηται ὁ σκελετὸς καὶ ὁ μυελὸς ἀπὸ τὰς ἔξωθεν διαφόρους ἐπιδράσεις. Ἡ σάρξ, (οἱ μυῶνες δηλαδὴ) ἐγένετο ἐκ μείξεως ὕδατος, πυρὸς καὶ γῆς, καὶ ἐκ «ζυμώματος ὀξέος καὶ ἁλμυροῦ». Τὰ νεῦρα κατεσκευάσθησαν ἐκ μείγματος τινος ὀστοῦ καὶ «σαρκὸς ἀζύμου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη χρῶμα ξανθόν. Ὅσα ἐκ τῶν ὀστῶν ἀποτελοῦν κυρίας ἕδρας καὶ κέντρα τῆς ψυχῆς, ἐκαλύφθησαν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ δι' ὀλιγίστων σαρκῶν, ὅσα δὲ εἶναι «ἀψυχότατα ἐντὸς» αὐτὰ ἐσκεπάσθησαν διὰ πολλῶν καὶ πυκνῶν σαρκῶν. Μέτρον πρὸς τοῦτο ὑπῆρξε πάντοτε τὸ δυνατὸν τῆς εὐκινησίας τοῦ σώματος καὶ τῆς αἰσθήσεως. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ὅμως ἔχει ἰδιότυπον καὶ ἰδιότροπον μυϊκὴν κατασκευὴν χάριν τοῦ αἰσθάνεσθαι. Ἐκ τῆς σαρκοειδοῦς φύσεως ἐσχηματίσθη τὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο πορῶδες διὰ τοῦ πυρός. Ἐκ τῶν πόρων τοῦ δέρματος (ἄδηλος διαπνοὴ) ἐξέρχονται ὑγρὰ καὶ θερμά, ἄτινα, ἀναλόγως τῆς λεπτότητος καὶ τῆς φύσεώς των, ἢ ἐξαφανίζονται, ἢ μεταβάλλονται εἰς τρίχας. Καθ' ὅμοιον τρόπον σχηματίζονται ἐκ νεύρου, δέρματος καὶ ὀστοῦ, οἱ ὄνυχες, τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ἡ θεία πρόνοια, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἀπὸ ἄνδρας θὰ ἐγίνοντο γυναῖκες καὶ κατὰ κατιοῦσαν ἐξέλιξιν τὰ ἄλλα ζῶα. Τὸ στόμα μετὰ τῶν σιαγόνων, τῶν ὀδόντων καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν χειλέων, ἐγένετο διὰ νὰ εἰσάγωνται μὲν τὰ ἀναγκαῖα (αἱ τροφαί), διὰ νὰ ἐξάγωνται δὲ τὰ ἄριστα, οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν τὴν φρόνησιν. Ὁ πεπτικὸς σωλὴν ἐγένετο πολυσύνθετος καὶ ἡ «κάτω κοιλία» ἐτέθη μετὰ τῶν πολλῶν καὶ πολυπλόκων ἐντέρων, «ὑποδοχὴ» τῶν εἰσερχομένων ποτῶν καὶ φαγητῶν, ἵνα ταῦτα παραμένουν ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὸ σῶμα καὶ μὴ ἀναγκάζηται ὁ ἄνθρωπος νὰ τρώγῃ διαρκῶς καὶ ἀπλήστως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἔφθειρεν αὐτόν, ἢ θὰ τὸν καθίστα «ἀφιλόσοφον ἕνεκα γαστριμαργίας» (Τίμ. 72a–81e). Ἡ τροφὴ εἶναι ἀναγκαία, διότι ἡ ἐν τῷ σώματι κατ'

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ε.Υ.Δ τής Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀνάγκην ὑπάρχουσα «ἐν πυρὶ καὶ πνεύματι» ζωὴ συντελεῖ εἰς τὴν «τῆξιν» τῶν οὐσιῶν καὶ εἰς τὴν ἐξάντλησιν, Τούτου ἕνεκα ἐδημιουργήθησαν τὰ φυτά, ἅτινα ἐγένοντο χάριν τροφῆς τοῦ ἀνθρώπου. (Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φυτοφάγος). Αἱ τροφαὶ χωνεύονται καὶ διοχετεύονται διὰ σωλήνων ὑπὸ τὴν «σύμφυσιν τοῦ δέρματος καὶ τῆς σαρκός», κατ' ἀρχὰς διὰ «δύο φλεβῶν» καὶ ἔπειτα δι' ἄλλων εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιγράφει τὰ κατὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τροφῶν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀναπνοήν, θεωρῶν κύριον παράγοντα ὅλων αὐτῶν τῶν λειτουργιῶν τὴν ζωϊκὴν θερμότητα, τὸ πῦρ. Ἐκ τῶν χωνευομένων τροφῶν διὰ τοῦ ἐντὸς τοῦ σώματος πυρός, γίνεται τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον λαμβάνει χρῶμα ἐρυθρὸν λόγῳ «τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ ἐξομόρξεως ἐν ὑγρῷ», καὶ ἀποτελεῖ «νομὴν σαρκῶν καὶ σύμπαντος τοῦ σώματος» (Τίμ. 80d-e). Τοῦτο ἀπὸ τῆς καρδίας διοχετεύεται εἰς ὅλον τὸ σῶμα δι' ἀγωγῶν καὶ ἀγγείων, ἅτινα ὄχι μόνον αἷμα μεταφέρουσι πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος καὶ ἀντικατάστασιν τῶν φθειρομένων οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀέρα (Τιμ. 78e80d) ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ αὐτό. Ὁ τρόπος τῆς τοιαύτης συντηρήσεως καὶ διατροφῆς τοῦ σώματος γίνεται «καθάπερ ἐν τῷ παντὶ παντὸς ἡ φορὰ γέγονεν», δι' ἀφομοιώσεως τοῦ συγγενοῦς παρὰ τοῦ συγγενοῦς. Οἱ πνεύμονες βοηθοῦν εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς καρδίας δροσίζοντες αὐτὴν καὶ συντελοῦντες εἰς τὴν κανονικὴν κίνησιν καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. (Τιμ. 70 e κ.ἑξ. Ὁ Πλάτων νομίζει ὅτι ὄχι μόνον ἀέρα, ἀλλὰ καὶ ποτὰ (πῶμα») δέχεται ὁ πνεύμων). Μεγαλυτέραν ὅμως σημασίαν ἀποδίδει ὁ Πλάτων εἰς τὴν διὰ τὰς κινήσεις καὶ τὰς λειτουργίας τῆς ψυχῆς χρησιμότητα τόσον τῶν πνευμόνων, ὅσον καὶ τοῦ ἥπατος, ὅπερ θεωρεῖ ὄργανον συνδέσεως καὶ ἐπικοινωνίας τοῦ λογιστικοῦ πρὸς τὸ ἐπιθυμητικόν. Εἰς τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ σώματος δὲν ἀναγνωρίζει σπουδαιότητα μεγάλην, τὸν στόμαχον δὲ καὶ τὰ ἔντερα θεωρεῖ ἁπλῶς δεκτικὰ τῶν τροφῶν ὄργανα, καὶ τὴν χώνευσιν ἐξαρτᾷ ἐκ τῆς ἐν τῷ σώματι ζωϊκῆς θερμότητος (πυρὸς) ὡς τοιαύτης (Τιμ. 71a κ. ἑξ. 80d).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΩΤΕΡΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Ν.Τ.Τ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006